

Η πολύτιμη συγκομιδή του Δ. Σπάθη

Ο Δημήτρης Σπάθης (1925-2014), θεμελιωτής της ελληνικής θεατρολογίας, σπουδαίος λόγιος, δάσκαλος, ακούρατος εργάτης, αριστερός διανοούμενος του 20ού αιώνα, μας αποχαίρετσε για πάντα τον Δεκέμβριο του 2014. Το Μορφωτικό Ίδρυμα της Εθνικής Τραπέζης (ΜΙΕΤ) συγκέντρωσε, σε έναν ωραίο και ογκώδη τόμο (825 σ.), με επιμέλεια του Νικηφόρου Παπανδρέου, το μεγαλύτερο μέρος του έργου του, διάσπαρτο μέχρι σήμερα. Ο τόμος, με τίτλο «Από τον Χορτάτσι στον Κουν. Μελέτες για το νεοελληνικό θέατρο», παρουσιάζεται την Τετάρτη 24 Φεβρουαρίου, ώρα 18.30 στο Μουσείο Μπενάκη (Κουμπάρη 1). Θα μιλήσουν: Πλάτων Μαυρομούστακος (Παν. Αθηνών), Νικηφόρος Παπανδρέου (ΑΠΘ), Αλέξης Πολίτης (Παν. Κρήτης), Άννα Σταυρακοπούλου (ΑΠΘ). Δημοσιεύουμε ένα εκτενές απόσπασμα από το εισαγωγικό κείμενο του τόμου, που υπογράφει ο Ν. Παπανδρέου.

ΕΝΘΕΜΑΤΑ

» Ένας από τους θεμελιωτές της ελληνικής θεατρολογίας, ένας πρωτοπόρος που με την ερευνητική και διδακτική του δράση συνέβαλε αποφασιστικά σ' αυτή την άνοδο (της νεαρής επιστήμης στη χώρα μας), μας πλούτισε με έργο υποδομής, και άνοιξε δρόμους για τους νεότερους είναι ο συγγραφέας των κειμένων που ακολουθούν.

Τα μελετήματα έχουν οργανωθεί σε ενότητες που καθρεφτίζουν και τις βασικές ερευνητικές ανησυχίες του Σπάθη, οι οποίες εκτείνονται από την αναγεννησιακή κριτική δραματολογία, έως τις σκηνοθετικές αναζητήσεις του 20ού αιώνα. Ανάμεσα στα δύο, πολλές εστίες ενδιαφέροντος: το θέατρο του Νεοελληνικού Διαφωτισμού με έμφαση στο μεταφραστικό έργο και τις ερασιτεχνικές θεατρικές δραστηριότητες των λογίων της διασποράς· η συμβολή των Επτανήσιων στην ανάπτυξη του θεάτρου μετά την Επανάσταση· το ρεπερτόριο των πρώτων ελληνικών θιάσων τον 19ο αιώνα (μελοδράματα, αρχαίοθεμα έργα, «πρωικά» κ.ά.)· η άνοδος της κωμωδίας και της κοινωνικής σάτιρας, από τις πρωτόλειες φαναριώτικες κωμωδίες στην έκπληξη του Χουρμούζη κι από εκεί στην ώριμη παρέμβαση του Καπετανάκη· η εδραίωση του επαγγελματικού θεάτρου στο νέο ελληνικό κράτος (θίασοι και θιασάρχες, θεατρικοί χώροι, περιοδείες)· η ιστορική τομή της Νέας Σκηνής και του Βασιλικού Θεάτρου· η καθιέρωση του σκηνοθέτη τον 20ό αιώνα. Όλα αυτά συνιστούν, με τη διαδοχή τους, μιαν άτυπη ιστορία του νεοελληνικού θεάτρου. Μια ιστορία με πολλά κενά βέβαια, αλλά και με σημαίνουσες καταθέσεις που εξερεύνησαν δύσβατες περιοχές και πρότειναν νέες ερμηνείες. Έτσι, το βιβλίο μπορεί να διαβαστεί είτε επιλεκτικά, ανάλογα με τα ενδιαφέροντα του αναγνώστη, είτε εν ροή, σαν να είναι κάθε μελέτημα ο νέος κρίκος μιας

Γ. ΚΑΛΑΪΤΖΗΣ, «ΠΟΡΕΙΑ»

αλυσίδας που θα μπορούσε να έχει τον γενικό τίτλο: Η πορεία του νεοελληνικού θεάτρου προς την ωριμότητα.

Βασικό χαρακτηριστικό των προσεγγίσεων του Σπάθη είναι το ότι δεν βλέπει τα θεατρικά φαινόμενα απομονωμένα: Συνδέει την ελληνική εκδοχή με το ευρωπαϊκό προηγούμενο, την καλλιτεχνική πρόταση με την πολιτική συγκυρία, την εξέλιξη του θεάτρου με τις κοινωνικές ζυμώσεις και (ως γνήσιος μαθητής του Δημαρά) με την ιστορία των καλλιτεχνικών ρευμάτων, των ιδεών και των νοοτροπιών.

Ένα άλλο, εξίσου σημαντικό χαρακτηριστικό είναι η «σκηνοκεντρική» του σκόπευση. Δεν γράφει μια ιστορία των θεατρικών κειμένων αλλά της σύνολης θεατρικής δραστηριότητας. Γι' αυτό άλλωστε ήταν δύσκολη η κατάταξη των μελετημάτων στις διάφορες ενότητες (π.χ. στη δραματολογία ή στη ζωή της σκηνής), αφού συνήθως το άρθρο που μελετά τα κείμενα ενός συγγραφέα καταπάταται και με τις σκηνικές τους τύχες, ο Σπάθης ενδιαφέρεται ταυτόχρονα για τους δραματουργούς και για τους θεατρίνους.

Και μια βιογραφική παρατήρηση. Σκέφτομαι τώρα, καθώς ξαναδιαβάζω τα κείμενα στη σειρά, ότι το ζωηρό ενδιαφέρον του Σπάθη για τις θεατρικές δραστηριότητες στα κέντρα του εκτός συνόρων ελλνισμού, πριν και μετά την Επανάσταση, διασταυρώνεται παράξενα με τον νομαδικό χαρακτήρα της δικής του περιπλανώμενης ζωής, η οποία χρειάστηκε να ξαναρχίσει από την αρχή πολλές φορές, μέσα στα πέτρινα χρόνια του Εμφυλίου και κατόπιν της Δικτατορίας· στο Κάιρο τα νεανικά χρόνια, στην Τασκένδη και τη Μόσχα μετά τον Εμφύλιο, στην Αθήνα την εποχή της σύντομης «χαμένης άνοιξης», στο Παρίσι στα χρόνια της Δικτατορίας, ξανά στην Αθήνα με τη Μεταπολίτευση: Σηγήνουμε θέατρα και τα καλνούμε...

Για τη συμβολή του στην επιστήμη και τη σημασία του έργου που μας κληροδοτεί, δεν χρειάζεται να πω κάτι άλλο. Θ' αρκεστώ να θυμίσω τις αρετές τους, την πολιτική του συνέπεια, την επιστημονική και ανθρώπινη ηθική του. Κι ακόμα τη σεμνότητα και την αίσθηση του μέτρου που τον χαρακτήριζαν, τη νηφαλιότητα και το σεβασμό της αντίθετης άποψης, τη διαύγεια του λόγου που ήταν έκφραση στοχαστικής ωριμότητας, την ενουσιέδητη τεκμηρίωση, την πρωτότυπη, νεανική σκέψη. Και να μην ξεχάσω πόσο φιλέταιρος και γενναίωδωρος ήταν για ομοτέχνους και μαθητές, πόσο διαθέσιμος να σχολιάζει τις εργασίες τους και να συζητάει με τις ώρες τα προβλήματα τους. Δίνε δωρεάν τον χρόνο... Όσοι είχαν την τύχη να τον συναναστρέφονταν και να δοκιμάζονταν πάνω στην κρίση του τις απόψεις τους θα προσθέσουν σίγουρα και το ευθύβολο χιούμορ του, μαζί με την ανελέητη αυτοειρωνεία. Ο Δημήτρης Σπάθης επέμενε, ίσως εκτός μόδας, να θεραπεύει τη θεατρολογική επιστήμη ως έκφραση της ουμανιστικής παιδείας, να καλλιεργεί τον πολιτικό στοχασμό πάνω στην κατεξοχόν πολιτική τέχνη του θεάτρου. Η νεαρή ελληνική θεατρολογία του οφείλει πολλά — και για το έργο και για το παράδειγμά του.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ